Կլիմայի փոփոխության դեմ պայքարում ամենաազդեցիկ ոչ առևտրային կազմակերպություններն ու կլիմայական ֆոնդերը

Կլիմայի ճգնաժամը այլևս ապագայի մասին չէ — այն մեր ներկան է

Այսօր յուրաքանչյուր մարդ կանգնած է ուղիղ սահմանագծին՝ ընտրություն կատարելու երկու իրականության միջև. կա՛մ դառնալ կործանման շղթայի մի մասնիկ, կա՛մ դառնալ այն ուժը, որ հստակ փոխում է իրավիճակը: Սակայն միայնակ անհատը հաճախ իրեն փոքր է զգում գլոբալ համակարգերի դիմաց, իսկ պետությունները և խոշոր կորպորացիաները երբեմն արձագանքում են դանդաղ, անհետևողական կամ նույնիսկ սխալ ուղղությամբ:

Այդ ճեղքումն են լրացնում նրանք, ովքեր **տասնամյակներ շարունակ կանգնած են բնապահպանական պայքարի առաջամարտիկի դիրքերում**. մարդիկ և կազմակերպություններ, որոնք չեն առաջնորդվում շահույթով, չեն գործում փոխզիջումների տրամաբանությամբ և չունեն «հանձնվելու» տարբերակ:

Այս գրառման մեջ մեկտեղված են հենց այդ «անվանի անտեսանելիները»՝
այն ուժերը, որոնք լուռ, համառ և ճշգրիտ աշխատանքով փոխում են աշխարհի կլիմայական օրակարգը:

1. Նրանց մասին, ովքեր պայքարում են առաջին գծում – միջազգային, ազդեցիկ NGO-ներ (Non-Governmental Organization)

Սրանք այն կազմակերպություններն են, որոնք
• փակել են հարյուրավոր ածխային էլեկտրակայաններ,
• պաշտպանել են անտառները,
• միջազգային դատարաններում պարտության են մատնել նավթային հսկաներին,
• կրթել են միլիոնավոր մարդկանց՝ փոխելով սպառողական մշակույթը,
• ստեղծել են համայնքներ, որոնք ապրում են մոլորակի հետ ներդաշնակ:

Նրանք ապացուցել են, որ **գործողությունը միշտ ավելի ուժեղ է, քան խոսքը**, իսկ գիտական տվյալներով, իրավական գործիքներով ու քաղաքացիների մասնակցությամբ կարելի է փոխել նույնիսկ ամենաուժեղ ազդեցություն ունեցող համակարգերը:

2. Ֆինանսական ճակատը – գլոբալ կլիմայական ֆոնդեր և մեխանիզմներ

Եթե NGO-ները պայքարի «մկաններն» են, ապա կլիմայական ֆոնդերն այդ պայքարի «արյունատար համակարգն» են:

Այս ֆոնդերը՝
• ուղղորդում են հարյուրավոր միլիարդ դոլարներ դեպի զարգացող երկրներ,
• ֆինանսավորում են կլիմայական, բնապահպանական և համայնքային նախագծերը,
• ապահովում են, որ միջազգային խոստումները վերածվեն իրական, չափելի գործողությունների,
• ստիպում են, որ երկրները պատասխանատվություն կրեն իրենց արտանետումների, հողերի և ջրային պաշարների կառավարման համար:

Հայաստանն արդեն ստանում է այդ ֆինանսավորումից՝ ջրհեղեղների կանխարգելումից մինչև լանդշաֆտների վերականգնում, ջրի կառավարում, բունկերային համակարգեր, գյուղատնտեսական հարմարվողական լուծումներ և այլն:

3. Իսկ հիմա՝ ամենակարևոր 10 գլոբալ NGO-ները և 5 խոշոր ֆոնդերը

Ցուցակը ներառում է այն կազմակերպություններին, որոնք ունեն
• ապացուցված արդյունավետություն,
• ուռճացված ոչ թե խոսքեր, այլ իրական արդյունքներ,
• հարյուրավոր հաղթանակներ, որոնք փոխել են քաղաքականություն, տնտեսություն և երկրագնդի ապագան:

Բացի աշխարհում կատարածից, ընդգրկված է նաև այն, **ինչ նրանք արդեն անում են Հայաստանում**:

Եթե երբևէ մտածել ես՝ «Իսկ ովքե՞ր են իրականում փոխում աշխարհը»

1. **WWF (World Wide Fund for Nature)** Հիմնադրվել է՝ 1961 թ., Շվեյցարիա

Առաքելություն՝ «Կառուցել այնպիսի ապագա, որտեղ մարդիկ ապրեն ներդաշնակ բնության հետ՝ պահպանելով կենսաբազմազանությունը, ապահովելով վերականգնվող ռեսուրսների կայուն օգտագործումը և նվազեցնելով աղտոտումն ու թափոնները»:

Ազդեցություն՝ գործում է 100+ երկրում, 5 մլն անդամ, 2023-ին՝ $1,1 մլրդ բյուջե Ամենամեծ ծրագրերը՝ «Living Planet Report», «Debt-for-Nature Swaps», «Earth Hour» Հայաստանում՝ WWF Հայաստան (2002-ից), Կովկասյան կենսաբազմազանության ապաստարան, «Կովկասյան ընձառյուծի պահպանություն»:

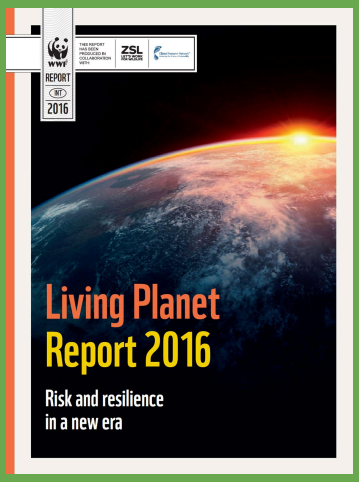

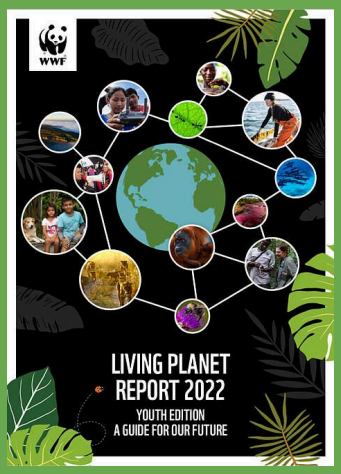

WWF Armenia-ն տարիներ շարունակ իրականացնում է կենսաբազմազանության պահպանության և վայրի կենդանիների պահպանության ծրագրեր, ներառյալ կովկասյան ընձառյուծի (Caucasian Leopard) մոնիթորինգը և պաշտպանությունը: Կազմակերպությունը կարևոր ներդրում է ունեցել համայնքահեն պահպանության, անտառային վերականգնման և պաշտպանված տարածքների կառավարման բարելավման մեջ:

Կայք՝ www.worldwildlife.org | www.wwf.am

2. **Greenpeace International** Հիմնադրվել է՝ 1971 թ., Կանադա

Առաքելություն՝ «Մենք գոյություն ունենք, որովհետև այս փխրուն երկիրը արժանի է ձայնի: Այն պահանջում է անկախություն, քաջություն և գործողություն»:

Ազդեցություն՝ 55 երկրում գրասենյակներ, 3,2 մլն դոնոր, 2023-ին՝ €97 մլն բյուջե Ամենամեծ ծրագրերը՝ «Save the Arctic», «Detox My Fashion», արշավներ Հայաստանում՝

Greenpeace Հայաստան (ակտիվ 2019-ից), պայքար Ամուլսարի շահագործման դեմ, պլաստիկի արգելք:

Greenpeace International-ը Հայաստանում մշտական գրասենյակ չունի, բայց պարբերաբար աջակցել է տարածաշրջանային արշավներին՝ կլիմայի փոփոխության, վերականգնվող էներգիայի անցման և բնապահպանական ռիսկերի լուսաբանման ուղղությամբ: Կազմակերպությունը նաև հրապարակային զեկույցների և հետազոտությունների միջոցով բարձրաձայնել է հանքարդյունաբերության, օդի աղտոտման և կլիմայական քաղաքականությունների թերությունների մասին:

Կայք՝ www.greenpeace.org/international | www.greenpeace.org/armenia

3. **The Nature Conservancy (TNC)** Հիմնադրվել է՝ 1951 թ., ԱՄՆ

Առաքելություն՝ «Պահպանել այն հողերն ու ջրերը, որոնցից կախված է ամբողջ կյանքը»: Ազդեցություն՝ աշխարհի ամենամեծ բնապահպանական NGO-ն ըստ ակտիվների ($8+ մլրդ), գործում է 79 երկրում Ծրագրեր՝ «Plant a Billion Trees», ածխածնի կրեդիտներ անտառներից, «Nature's Climate Solutions» Հայաստանում՝ համագործակցություն WWF-ի հետ, «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, բնական զարգացման և վերարտադրության միջոցառումների համալիր ծրագիր», կենսաբազմազանության միջանցքների ստեղծում Կովկասում, ածխածնի կրեդիտների փորձնական ծրագրեր անտառներում:

Կայք՝ www.nature.org

4. **Conservation International (CI)** Հիմնադրվել է՝ 1987 թ.

Առաքելություն՝ «Մենք աշխատում ենք պաշտպանելու բնությունը՝ մարդկության և կյանքի բազմազանության օգտին»:

Ծրագրեր՝ «Carbon+ Biodiversity» նախագծեր, օվկիանոսների 30×30 պաշտպանություն Հայաստանում՝ «Կովկասյան կենսաբանական միջանցք»:

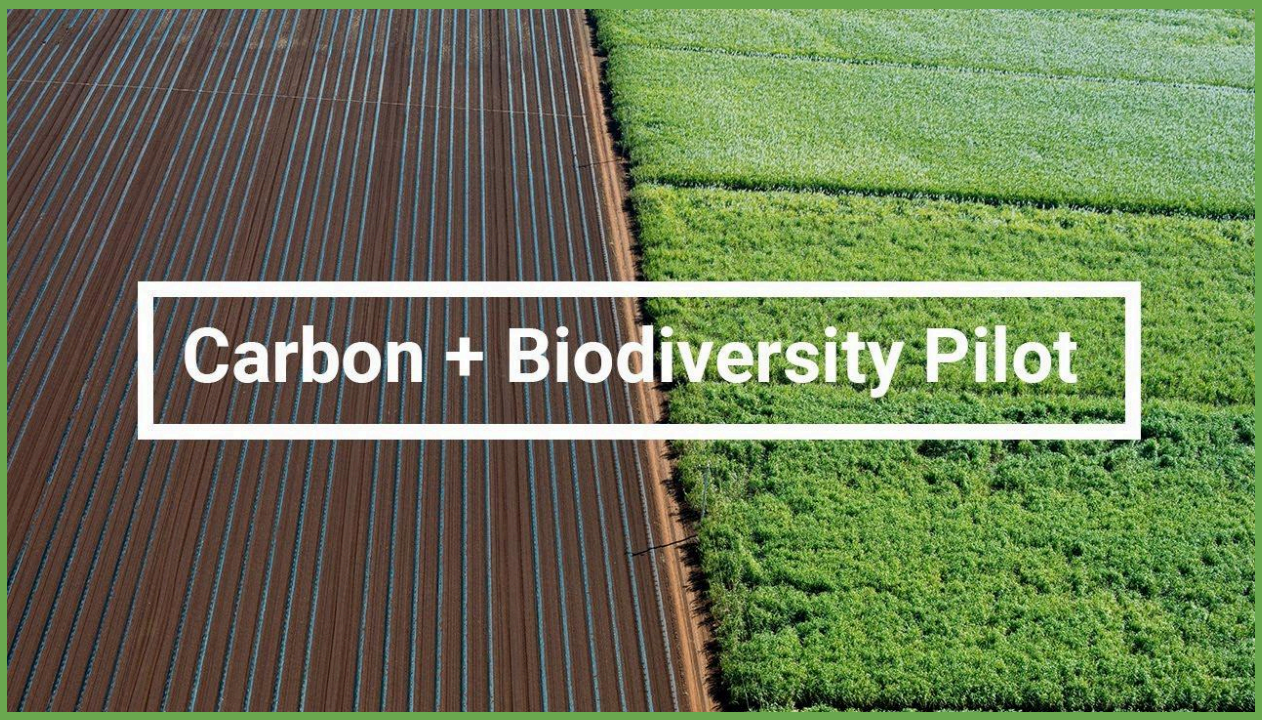

Կայք՝ www.conservation.org

5. **350.org** Հիմնադրվել է՝ 2008 թ., Բիլ Մաքքիբենի կողմից

Առաքելություն՝ «Դադարեցնել բրածո վառելիքի նախագծերը և կառուցել 100 % վերականգնվող էներգիայով աշխարհ»:

Ազդեցություն՝ համակարգել է «Global Divestment» շարժումը ($40+ տրիլիոն դիվեստացված), 188 երկրում:

Կայք՝ 350.org

6. **Friends of the Earth International** Հիմնադրվել է՝ 1971 թ.

Առաքելություն՝ «Պաշտպանել մարդու և բնության իրավունքները՝ կայուն հասարակությունների համար»: 75 երկրում 2 մլն անդամ:

Կայք՝ www.foei.org

7. **ClientEarth** Հիմնադրվել է՝ 2008 թ., իրավաբանների կողմից

Առաքելություն՝ «Օգտագործել օրենքը՝ պաշտպանելու կյանքը Երկրագնդի վրա»: Ազդեցություն՝ ավելի քան 500 դատական գործեր, որոնք փոխել են օրենսդրություն ԵՄ-ում, Չինաստանում և այլուր:

Կայք՝ www.clientearth.org

8. **Sierra Club** Հիմնադրվել է՝ 1892 թ., ԱՄՆ (ամենահինը) 3,8 մլն անդամ, «Beyond Coal» արշավը փակել է ԱՄՆ ածխային կայանների 1/3-ը:

Կայք՝ www.sierraclub.org

9. **Global Witness** Հիմնադրվել է՝ 1993 թ.

Առաքելություն՝ «Հետաքննել և բացահայտել բնապահպանական և մարդու իրավունքների խախտումները»:

Ազդեցություն՝ «Blood Diamonds», «Defenders of the Earth» զեկույցներ

Կայք՝ www.globalwitness.org

10. **Rainforest Alliance** Հիմնադրվել է՝ 1987 թ.

Առաքելություն՝ «Պահպանել կենսաբազմազանությունը և ապահովել կայուն ապրուստ՝ փոխելով հողօգտագործման, բիզնեսի և սպառողի վարքագիծը»: Հավաստագրել է 5+ մլն հա անտառ և ֆերմա:

Կայք՝ www.rainforest-alliance.org

Այս կազմակերպությունները միասին ձևավորում են համաշխարհային բնապահպանական օրակարգը և հաճախ ավելի արագ են արձագանքում, քան պետական կառույցները:

ԿԼԻՄԱՅԱԿԱՆ ՖՈՆԴԵՐ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐ

1. ***Green Climate Fund (GCF)* – Կանաչ կլիմայի հիմնադրամ** Հիմնադրվել է՝ *2010 թ., UNFCCC*-ի շրջանակում*:*

   Առաքելություն՝ Աջակցել զարգացող երկրներին ջերմոցային գազերի արտանետումները կրճատելու և կլիմայի փոփոխությանը հարմարվելու համար՝ հավասարակշռելով մեղմման *(mitigation)* և հարմարվողականության *(adaptation)* ծրագրերը*:* Ֆինանսավորում՝ > *$13,5* մլրդ խոստացված *(2024* թ. դրությամբ*), ~$12* մլրդ հաստատված ծրագրեր*:* Հայաստանում՝ *2* ակտիվ ծրագիր *(*ընդհանուր *~$33,7* մլն*,* հաստատված *GCF/B.43, 2025* թ.*):*

   - ***Fueling Green Recovery in Armenia – advancing forest infrastructure and creating sustainable jobs for rural communities*** *(FAO, EPIU, $18,7* մլն*, 2025–2033* թթ.*,* անտառների վերականգնում և կանաչ աշխատատեղեր*): www.greenclimate.fund/project/sap059:*

- ***Forest Resilience of Armenia, Enhancing Adaptation and Rural Green Growth via Mitigation*** *(FAO, EPIU, $15* մլն*, 2020–2029* թթ.*,* անտառների դիմացկունություն*): www.greenclimate.fund/project/sap014 :*

Կայք՝ *www.greenclimate.fund/countries/armenia*:

Կայք՝ www.greenclimate.fund

2. ***Global Environment Facility (GEF)*** **–** Համաշխարհային շրջակա միջավայրի հիմնադրամ Հիմնադրվել է՝ *1992* թ.*:* Առաքելություն՝ ֆինանսավորել կենսաբազմազանության*,* կլիմայի*,* հողերի դեգրադացիայի*,* քիմիական նյութերի*,* օվկիանոսների պահպանումը և կայուն զարգացումը զարգացող երկրներում*:* Ֆինանսավորում՝ *> $22* մլրդ դրամաշնորհներ *(1992* թ.-ից*), > $120* մլրդ կոֆինանսավորում *5200+* ծրագրերի համար*:* Հայաստանում՝ *1994* թ.-ից *> $60* մլն դրամաշնորհներ*,* ակտիվ ծրագրեր *(GEF-8, 2022–2026* թթ.*):*

- **Implementation of Armenia's LDN Commitments through Sustainable Land Management and Restoration of Degraded Landscapes** (FAO, $2,18 մլն, 2021–2026 թթ., հողերի վերականգնում): www.thegef.org/projects-operations/projects/10365 (հաստատված, աշխատում է):
- **Global Environment Facility's Small Grants Programme (SGP)** (UNDP, $4,5 մլն, 2020–2025 թթ., համայնքային էկոծրագրեր): www.undp.org/armenia/projects/global-environment-facilitys-small-grants-programme: Կայք՝ www.thegef.org/countries/armenia
-

Կայք՝www.thegef.org

3. ***Adaptation Fund (AF) -*** Հիմնադրվել է՝ *2001* թ., Կիոտոյի արձանագրության շրջանակում:

Առաքելություն՝ Ուղղակի ֆինանսավորել կլիմայական հարմարվողականության ծրագրերը զարգացող երկրներում՝ կենտրոնանալով համայնքների դիմացկունության վրա: Ֆինանսավորում՝ > *$1* մլրդ հաստատված *(2001* թ.-ից*):* Հայաստանում՝ *$1,7* մլն ակտիվ ծրագիր *(EPIU*-ի *Direct Access*-ով, *2016* թ.-ից*):*

- *Strengthening Land Based Adaptation Capacity in Communities Adjacent to Protected Areas in Armenia $1,7* մլն, *2021–2026* թթ.*:* *https://www.adaptation-fund.org/project/strengthening-land-based-adaptation-capacity-communities-adjacent-protected-areas-armenia-3*
- Կայք՝ *https://www.adaptation-fund.org/countries/armenia*

4.*Climate Investment Funds (CIF)* Հիմնադրվել է՝ *2008* թ., Համաշխարհային բանկի կողմից: Առաքելություն՝ Կրճատել ջերմոցային գազերի արտանետումները և բարձրացնել դիմացկունությունը կանաչ տեխնոլոգիաներով և կայուն հողօգտագործմամբ: Ֆինանսավորում՝ > *$12,5* մլրդ հաստատված: Հայաստանում՝ *~$40* մլն ակտիվ ծրագրեր *(PPCR, SREP):*

- *Pilot Program for Climate Resilience (PPCR) (~$40* մլն, *2010–2025* թթ., կլիմայական հարմարվողականություն քաղաքային ջերմամատակարարման և էներգաարդյունավետության միջոցով*)* *https://www.cif.org/country/armenia*

- *Scaling Up Renewable Energy Program (SREP) ($14* մլն*, 2013–2025* թթ.*,* վերականգնվող էներգիայի զարգացում*):* *https://www.cif.org/sites/cif_enc/files/2022-09/SREP_Update_IP_Armenia_06.12.2019.pdf*
- Կայք՝ *https://www.cif.org/country/armenia*

5*.**UN-REDD Programme*** Հիմնադրվել է՝ *2008* թ. *(UNEP, UNDP, FAO):*

Առաքելություն՝ Օգնել երկրներին *REDD+*[1] մշակել և ֆինանսավորում ստանալ անտառապահպանության դիմաց*:* Ֆինանսավորում՝ *> $1* մլրդ *(2008* թ.-ից*):* Հայաստանում՝ աջակցություն ազգային *REDD+* ռազմավարության մշակմանը *(2020–2025* թթ.*):*

- *National REDD+ Strategy Development (UNDP/FAO, 2020–2025* թթ.*,* անտառների կայուն կառավարում*):https://www.un-redd.org/countries/armenia*

Կայք՝ *https://www.un-redd.org/countries/armenia*

Այս ֆոնդերը ոչ թե դասական *NGO*-ներ են*,* այլ բազմակողմանի կլիմայական ֆինանսական մեխանիզմներ*,* որոնք կառավարվում են պետությունների և ՄԱԿ-ի կազմակերպությունների կողմից*:* Հայաստանի համար դրանք ամենախոշոր դրամաշնորհային աղբյուրներն են կլիմայական ծրագրերի համար *(2020–2024* թթ. ընդհանուր *~$150–200* մլն*):*

[1] REDD+ (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation+)
ՄԱԿ-ի մեխանիզմ է, որով զարգացող երկրները ֆինանսական փոխհատուցում են ստանում անտառահատումը և անտառների քայքայումը կանխելու, անտառները պահպանելու կամ վերականգնելու դիմաց՝ դրանով իսկ կրճատելով ածխածնի արտանետումները և պաշտպանելով կենսաբազմազանությունը:

Ավիդա Սարգսյան, ԲԾԻԳ ՊՀ